

9. Философия, наука, мировоззрение //Диалектический и исторический материализм – философская основа коммунистического мировоззрения / Под ред В.И. Шинкарука. – К.: Наук. думка, 1977. – С. 54–78.
10. Черволенко В.Ф. Мировоззрение и научное познание. – К.: Изд-во КГУ, 1970. – 174 с.

УДК 371.315.6

Веніг Н.М.

ПІЗНАВАЛЬНІ ЗАВДАННЯ НА УРОКАХ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

Стаття розкриває роль пізнавальної діяльності у процесі набуття учнями вмінь і навичок, уточнює сутність пізнавальних завдань. Результатом такого підходу повинно бути формування творчого мислення, вміння створювати самостійні висловлювання з різноманітної тематики.

The given article reveals the role of pupil's cognitive activity in the process of mastering skills. The investigation specifies the essence of cognitive tasks. The result of such approach should be the formation of creative thinking, abilities of pupils from their own statements on different topics.

Пізнавальна активність учнів у процесі навчання російської мови це прояв дидактичного принципу активності у навчанні. Актуальність досліджуваної проблеми підкреслюється в Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті: “розвиток у дітей і молоді творчих здібностей, підтримка обдарованих дітей і молоді, формування навичок самоосвіти і самореалізації особистості”. Проблема формування в учнів умінь і навичок пізнавальної діяльності розкривається у психолого-педагогічній літературі досить широко. Вони стали предметом досліджень таких відомих вчених, як П.Гальперін, А.Громцева, Н.Лошкарьова, К.Платонов та ін. У науково-педагогічній літературі визначено два шляхи формування пізнавальних вмінь та навичок – прямий і непрямий. Перший характеризується ознайомленням учнів з природою кожного із способів пізнавальної діяльності і послідовним відпрацюванням всіх операцій, із яких кожний із них складається. Непрямий шлях пов’язаний із спеціальним доббором текстів, вправ з метою становлення розвитку необхідних вмінь та навичок. Обидва шляхи застосовуються в шкільній практиці

Мета статті полягає в уточненні сутності пізнавальних завдань, у розкритті ролі пізнавальної діяльності в процесі оволодіння учнями вмінь і навичок навчальної праці. Прагнути вчитися – ще не означає могли. Для цього учень повинен оволодіти уміннями і навичками, способами пізнавальної діяльності.

Вони полягають у самостійній пізнавальній діяльності, спрямованій вчителем, в оволодінні учнями вмінь і навичок навчальної праці.

Пізнавальна активність учнів є важливою умовою у процесі викладення нового матеріалу, закріплення, повтору, успішного виконання вправ.

У педагогічній науці розроблені рівні пізнавальної активності й самостійності учнів у навчанні.

Це дозволяє говорити про ступінь самостійності та пізнавальної активності учнів і з цієї точки зору оцінювати методичні прийоми й типи вправ заданих учню. Для того, щоб вирішувати складні дидактичні завдання у процесі навчання учнів в основній школі, необхідний якісно новий підхід до побудови всієї системи навчання.

Сучасний викладач має конкретну мету – навчити школярів умінню здобувати знання, розвивати в них пізнавальну потребу вчитися, забезпечувати пізнавальними засобами, необхідними для розвитку їх інтелектуальних здібностей. За час навчання в школі учні

повинні оволодіти різними видами як теоретичної, так і практичної діяльності. Що потрібно розуміти під теоретичною діяльністю особистості? Теоретична діяльність особистості сама по собі не приводить до змін у предметах і явищах зовнішнього світу, але дозволяє передбачати їх, завчасно прогнозувати їх наслідки. Отже, теоретично-пізнавальні види діяльності займають не тільки провідне місце в інтелектуальному розвитку, а й визначають успіх у практичній праці.

Для розуміння теорії педагогічної технології важливо знати певні закономірності формування нових розумових дій, уміти передбачати різні види пізнавальної діяльності.

Формування розумових дій відбувається під впливом дій зовнішніх, матеріальних, бо вони мають можливість невидимі внутрішні дії зробити видимими і зрозумілими для кожного.

У навчальному процесі школи центральною ланкою є знання. Якість знань залежить від особливостей тієї пізнавальної діяльності, в яку вони включені. Педагогічна технологія передбачає застосування конкретної програми пізнавальної діяльності (види пізнавальних умінь), яка визначається метою навчання. Ця закономірність ґрунтується на розвитку логічного мислення учня, його умінні оцінити свої дії.

Головна особливість процесу засвоєння пізнавальних дій полягає в тому, що такі дії завжди є активними: знання можна передати тільки тоді, коли їх беруть, тобто коли учні виконують певну творчу діяльність. Отже, процес засвоєння знань – це завжди виконання певних пізнавальних дій, усвідомлення їх суті. Викладач повинен бути впевнений, що учні володіють всією необхідною системою пізнавальних навичок, реальних дій, які складають уміння здобувати знання на уроках російської мови в основній школі, а також на уроках з будь-яких навчальних дисциплін.

Дія – це одиниця аналізу праці учнів. Мета дії нерозривно пов'язана з таким важливим компонентом, як мотив. Мотив спонукає учнів ставити і досягати різноманітних результатів, виконувати відповідні дії. Коли мотиви не обґрунтовані, не усвідомлений кінцевий результат, навчання – як вид пізнавальної діяльності – втрачає сенс.

У структуру будь-якої дії входить та чи інша система операцій, за допомогою яких ця дія виконується. Так, для дії порівняння необхідно виділити ознаку (основа для порівняння), на базі якої будуть порівнюватися предмети або явища. Потім робиться висновок, одержаний за результатами порівняння, який дозволяє завершити пізнавальну дію.

Наступний компонент – орієнтувальна основа дії. Це система умов, на яку реально спирається учень при виконанні певних дій.

У процесі дії учні проявляють свою індивідуальність, яку треба враховувати в ході організації навчально-пізнавальної діяльності. Пізнавальна діяльність – це цілісна система взаємопов'язаних між собою елементів, які в процесі реалізації навчально-пізнавальної мети забезпечують виконання трьох основних функцій:

а) орієнтувальної; б) виконавчої; в) контрольної-коригувальної.

Основою є орієнтувальна частина діяльності. Вона забезпечує успіх дії, її особливості можна представити як складний психологічний процес використання орієнтувальних операцій. Особливості пізнавальних операцій полягають у реалізації таких основних компонентів:

а) матеріальна форма дії; б) перцептивна форма дії (фіксація предметів за допомогою зорового сприймання); в) словесна форма дії (бесіда, пояснення та обґрунтування дидактичних завдань); г) розумова форма дії (попереднє виконання дії у свідомості, розвиток абстрактного мислення).

З метою удосконалення умінь та навичок самостійно мислити та робити власні висновки на уроках з розвитку зв'язного мовлення ми пропонуємо вправи та завдання які учні виконували у зв'язку з вивченням кожної нової теми. Будувалися вони на принципі поступового ускладнення і ставили учнів перед необхідністю застосовувати набуті знання та вміння. Наведемо приклади таких завдань:

1. Прочитайте (прослушайте) текст. Переведите на русский язык, обратите внимание на правописание слов с НЕ и НИ. Составьте план. Напишите изложение с продолжением, выскажите свою точку зрения на сложившуюся ситуацию.

Запізніле каяття

Коли великому італійському художникові Леонардо да Вінчі запропонували зробити стінний розпис у конвенті, він спинився на “Таємній вечері”, зобразивши Ісуса Христа з дванадцятьма апостолами за пасхальним столом. Картина була вже майже закінчена – залишалось написати обличчя Христа та Іуди. Леонардо відійшов назад, оцінююче оглянув свою роботу, потім повільно опустився в крісло. Він не знав, що робити: ніяк не вдавалось знайти натурщиків для Ісуса та Іуди. Ніде не зустрічалось такого досконалого, прекрасного і благородного обличчя, яке відповідало б його високим уявленням про Христа, і не вдавалось побачити обличчя настільки похмурого і зловісного, з рисами гріховності, аби реалістично зобразити Іуду Іскаріота. Але він вирішив будь-що знайти їх.

Це була нелегка справа. Минали дні за днями, місяці за місяцями, і ось одного разу великий художник зайшов у маленьку церкву і сів на лаву. Оглянувши присутніх парафіян, він не побачив нічого незвичайного. Тоді відкинувшись на спинку лави і закривши очі, він почав слухати хор хлопчиків. Раптом його погляд упав на стрункого молодого диригента. Сон ніби рукою зняло. Це був той самий натурщик, обличчя якого він часто бачив уві сні.

Наступного дня молодий музикант уже сидів перед Леонардо. День у день він позував перед художником, аж поки прекрасні риси його обличчя не було перенесено на картину. Стоячи перед картиною, юнак зачаровано дивився на неї, тихо повторюючи: “Як би я хотів бути схожим на Нього!”

Шедєвр з однією ненаписаною постаттю залишався незакінченим майже чотири роки... Нарешті, в 1498 році, холодного вечора, поспішаючи додому, Леонардо зіткнувся з жебраком. Придивившись до обличчя людини в лахмітті, художник звернув увагу на глибоко посаджені розумні, але затьмарені нечистою совістю очі, які в поєднанні з рисами обличчя, заплямованими гріхом, виражали ниці тваринні інстинкти. Це був той Іуда, якого він так довго шукав.

Страшенно зрадивши, Леонардо запросив жебрака додому. Із забутої картини було знято покривало, і тепер вона чекала останніх штрихів. Бродяга сидів перед художником – грубий, обірваний, – і його риси швидко вписувалися в обличчя хриstopродавця.

Картину було закінчено. Обірванець стояв перед нею, і злісна посмішка викривила його обличчя. “Доля зловіща, чи не правда?” – звернувся він до художника. Коли художник запропонував йому плату, невідомий сказав: Ні, я такий пропащий, що витрачу гроші відразу на найдешевше вино. Чому тоді я не послухав вашої поради. “Я давав вам раду?” – здивувався Леонардо. “Авжеж, ви... хіба не пам’ятаєте мене?” – запитав жебрак тремтячим голосом. Леонардо пильно придивився до обличчя і раптом, побачивши на ньому сльозу, не повірив своїм очам. Це справді був той талановитий диригент, з обличчя якого художник змалював образ Христа і якому він дав на прощання раду: “Ти можеш бути схожим на Нього, якщо робитимеш так, як робив Він...” Проте музикант обрав собі інший шлях, з якого вороття майже не буває (В.Чухліб).

2. Познакомьтесь со статьей Дмитрия Сергеевича Лихачева и ответьте на вопросы: 1) Почему проблема, затронутая автором, интересна людям разного возраста? 2) Какова цель вашей жизни? 3) Испытываете ли вы чувство патриотизма? 4) Любите ли вы свою страну?

А в чем самая большая цель жизни? Я думаю: увеличивать добро в окружающем нас мире. А добро – это прежде всего счастье всех людей. Оно складывается из многого, и каждый раз жизнь ставит перед человеком задачу, которую важно уметь решать. Можно и в мелочи сделать добро человеку, можно и о крупном думать, но мелочь и крупное нельзя разделять. Многого, как я уже говорил, начинается с мелочей, зарождается в детстве и в близком.

Ребенок любит свою мать и своего отца, братьев и сестер, свою семью, свой дом. Постепенно расширяясь, его привязанности распространяются на школу, село, город, страну. А это уже совсем большое и глубокое чувство, хотя и на этом нельзя останавливаться и надо любить в человеке человека.

Надо быть патриотом. Нет необходимости ненавидеть каждую чужую семью, потому что любишь свою. Нет необходимости ненавидеть другие народы, потому что ты патриот (Д. Лихачев).

3. Прочитайте перечень умений, необходимых для формирования и совершенствования умений и навыков в процессе развития устной и письменной форм монологической речи. Подготовьте связное высказывание на тему: “ Какие требования необходимо учитывать при подготовке к устному (письменному) экзамену?”.

1. Умение осмыслить тему, определить ее границы;
2. Умение выразить основную мысль высказывания;
3. Умение собрать необходимый материал;
4. Умение группировать накопленный материал и располагать его в определенной последовательности;
5. Умение отбирать языковые средства в соответствии с условиями и задачами общения;
6. Умение исправлять речевые ошибки, улучшать написанное.

4. Проанализируйте ответы на уроках ваших товарищей, отметив следующие качества: ясность, доступность изложения материала; выделение главных моментов; логическую последовательность в изложении; культуру речи; громкость и темп; интонацию. Если есть возможность, запишите свою речь на магнитофон, прослушайте и проанализируйте по тем же параметрам.

5. Выберите одну из тем и составьте устное развернутое высказывание в форме рассуждения, учитывая полученные рекомендации.

Так за допомогою різних завдань та вправ створюються можливості для кожного учня формувати творче мислення, самостійно створювати власні тексти – висловлювання, тобто самореалізовуватися на кожному уроці як особистість.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті.
2. Лернер И.Я. Дидактические основы формирования познавательной самостоятельности учащихся при изучении гуманитарных дисциплин: Автореферат дис. ...докт.пед.наук. – М., 1971. – С.7–8.
3. Освітні технології: навчально-методичний посібник / За ред. Пехоти О.М. – К.: “А.С.К.”, 2001.

УДК 37246:81233

Глущенко І.І.

ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИЧНОЇ СЕМАНТИКИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Розглядається проблема розвитку лексичної семантики в учнів першого класу загальноосвітньої школи. Наведені результати діагностичного дослідження сформованості механізмів засвоєння лексичної семантики, лексико-семантичних понять у дітей даної категорії.

The problem of lexical semantics development is discussed for first-form pupils of general education school. The results of diagnostics of lexical semantics mastering mechanisms, lexical-semantic phenomena and peculiarities of lexical concepts understanding in given category of children are considered.

У зв'язку з переходом дітей молодшого шкільного віку до навчальної діяльності, особливого значення набуває вивчення лексичної компетенції. Перед молодшими школярами